

*Н.М. Гарбарець,
М.О. Гарбарець*

РІДКІСНІ ТА ЗНИКАЮЧІ ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ УКРАЇНИ

**МАЛА ЧЕРВОНА КНИГА
ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН УКРАЇНИ
ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ**

Тернопіль
Навчальна книга – Богдан

ББК 74.200.51
УДК 615.2
Г20

Гарбарець Н.М., Гарбарець М.О.

Г20 Рідкісні та зникаючі лікарські рослини України.
Мала Червона книга лікарських рослин України:
Довідкове видання. — Тернопіль: Навчальна
книга — Богдан, 2012. — 88 с.

ISBN 978-966-10-1391-8

У виданні подано перелік видів, занесених до Червоної книги України, їхні короткі описи, місця зростання, причини зникання, заходи охорони.

Для учнів та викладачів навчальних закладів, широких кіл природокористувачів та активістів екологічного руху.

ББК 74.200.51
УДК 615.2

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-1391-8

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2012

Передмова

Автори пропонованого довідкового видання з вдячністю сприйняли результати наукових праць колективів учених Інституту ботаніки НАН України (Київ), Інституту екології Карпат НАН України (Львів), Інституту біології південних морів НАН України (Севастополь), Інституту клінічної біології та генетичної інженерії (Київ), Львівського та Ужгородського університетів, Українського та Херсонського педагогічних університетів, Центрального (Київ) і Донецького ботанічних садів НАН України, без яких практично було б неможливо сформулювати основні моменти для викладу результатів стислої інформації до цієї книжки.

Вперше Червона книга України побачила світ у 1980 році, до якої було занесено 151 вид судинних рослин. До другого видання книги в розділ “Рослинний світ” вже було включено судинних рослин 439 видів, що свідчить про значне збільшення (на 288 видів) кількості рослин, які за надто короткий термін, під натиском техногенної діяльності людини, особливо останніх десятиріч, стали рідкісними і зникаючими, а багато із них взагалі перестали існувати, значно зменшились території фітосфери, збідніла флора більшості природних регіонів і рослинних угруповань.

Тому й виникла природна необхідність додаткового висвітлення важливості охорони рослинного світу, зокрема рідкісних і зникаючих видів рослин, а також тих, які на межі цілковитого зникнення. Мета цього видання — ознайомлення, привернення уваги широкого кола читачів, справжніх патріотів України, які не тільки будуть

обізнані з рослинами, занесеними до Червоної книги України, а й сприятимуть ефективній та дійовій охороні рідкісних і зникаючих рослин нашої України.

Відомо, що від зеленого листа беруть початок усі прояви життя на Землі. Зелені рослини здатні у результаті засвоєння світлової енергії з простих неорганічних сполук, як-от вуглекислий газ і вода, утворювати органічні речовини. Найголовнішими функціями листка, крім фотосинтезу, є також дихання та випаровування води. Ще один результат фотосинтезу — виділення кисню. Отже, без зелених рослин життя на нашій планеті було б неможливим.

Людина не може обійтись без наших зелених супутників життя впродовж мільярдів років еволюції, незважаючи на ряд істотних відмінностей між рослинами і тваринами, до яких належить і людина, адже основні ланки обміну речовин у них подібні. Це й закономірно, бо життя на Землі — це циклічний процес, в якому якась речовина в далекій рослині виявилась корисною і необхідною, навіть цілющою, для людини. Ми споживаємо в їжу і будуємо своє тіло з тих речовин, які є в рослині і придатні для їжі тварин.

У природі немає некорисних для людини видів рослин, адже всі вони мають потенційну практичну цінність, є тільки незнання, невідомі їхні корисні властивості.

Кількість рідкісних і зникаючих рослин, які вимагають охорони, дедалі зростає і становить майже десятку частину флори тільки вищих рослин, яка в Європі налічує близько 12 тисяч видів, з них понад дві тисячі є рідкісними і зникаючими, тобто майже

**ЛІМОДОРУМ
НЕДОРОЗВИНЕНИЙ**
Лимодорум
недорозвятий

Limodorum abortivum (L.) Sw.

Поширення. Рідкісний вид. В Україні єдиним місцем, де його можна побачити, є Крим. Росте у світлих ялівцевих, сосново-дубових і соснових лісах Гірського Криму, переважно на вапнякових ґрунтах. Рослина надзвичайно ефектна і тому її часто збирають для букетів під час цвітіння в травні-червні, поблизу населених пунктів.

Заходи охорони. Занесений до Червоної книги України. Вимагає заборонних заходів, цілковитої заборони збирання квітів і викопування. Охороняється у природних заповідниках: Мис Март'ян, Ялтинському гірсько-лісовому та Кримському, заказнику загальнодержавного значення Мис Айя.

ЛЮБКА ДВОЛИСТА

Любка двулистная

Platanthera bifolia (L.) Rich.

Поширення. Рідкісна лікарська рослина. В Україні трапляється спорадично здебільшого на Закарпатті, в Карпатах, на Прикарпатті, в Розточчі-Опіллі, в світлих лісах та чагарниках, рідше на Поліссі, зовсім мало — в Лісостепу і Степу.

Заходи охорони. Занесена до Червоної книги України. Охороняється в Карпатському державному і Поліському біосферному заповідниках. Необхідний контроль за станом популяції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Володарский Л.И. Практическое руководство по сбору и заготовке дикорастущих лекарственных растений. — М.: Медгиз, 1959. — 150 с.
2. Гаммерман А.Ф. Карты распространения важнейших лекарственных растений СССР. — М.: Из-во АН СССР, 1954. — 237 с.
3. Заверуха Б.В. Бережіть рідкісні рослини. — К.: Урожай, 1971. — 96 с.
4. Заверуха Б.В., Андриенко Т.Л., Протопопова В.Б. Охраняемые растения Украины. — К.: Наукова думка, 1953. — 275 с.
5. Зеленая книга Украинской ССР/ Под редакцией Ю. Р. Шеляга-Сосонко. — К.: Наукова думка, 1987. — 212 с.
6. Зелінка С.В. Рослини західного Поділля, які потребують невідкладної охорони. V з'їзд Українського ботанічного товариства. Тези доп. — Ужгород, 1972. — С. 136-137.
7. Івашин Д. С. Ресурси лікарських рослин Українських Карпат. — Укр. ботан. журнал АН УРСР. — К., 1950, — т. XVII, №5.
8. Катуків Г.Н. Культуровані і дикорослі лікарські рослини. — К.: Наукова думка, 1971. — 167 с.
9. Комендар В.І. Лікарські рослини Карпат. — Ужгород: Карпати, 1971. — 246 с.
10. Лікарські рослини. Енциклопедичний довідник / За редакцією А.М. Гродзинського. — Київ: Укрениклопедія Олімп, 1992. — 543 с.
11. Марчишин С.М., Сушко Н.О. Лікарські рослини Тернопільщини. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2007. — 312 с.
12. Рідкісні рослини природної флори України, шляхи та методи їх охорони. — К.: Наукова думка, 1983. — 136 с.
13. Собко В.Г. Стежками Червоної книги. — Друге видання, доповнене. — К.: Урожай, 1996. — 603 с.

14. Фитонциды в медицине. — Из-во Академии наук Украинской ССР, 1959. — 223 с.
15. Червона книга України: Рослинний світ. — К.: Українська енциклопедія, 1996. — 608 с.
16. Червона книга України: Рослинний світ (Редкол. Шеляг-Сосонко Ю.Р. відпов. ред.) — К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1996. — 608 с.
17. Червона книга Української РСР. — К.: Наукова думка, 1980. — 500 с.
18. Сафонов М.М. Повний атлас лікарських рослин. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2008. — 384 с.
19. Черепанов С.К. Сосудистые растения СССР. — Л.: Наука, 1981. — 509 с.
20. Черняк В.М., Синиця Г.Б. Рідкісні та зникаючі рослини Тернопільщини з Червоної книги України. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2008. — 224 с.
21. Черняк В.М. Зелінка С.М. Червонокнижні рослини Опілля, їх збереження в умовах антропогенного збагачення біорізноманітності в умовах антропогенного змішаного середовища. — Дніпропетровськ: Проспект, 2009. — С. 60-62.
22. Чопик В. І. Рідкісні рослини України. — К.: Наукова думка, 1971. — 186 с.
23. Шаманська В.О., Зелінська С.В., Бригінець М.Л. Лікарські рослини Західного Поділля, які вимагають невідкладної охорони. V-й з'їзд Українського ботанічного товариства. — Ужгород, 1972. — С. 148-149.
24. Червона книга України. Вони чекають на нашу допомогу/ Упорядники О.Ю. Шапаренко, С.О. Шапаренко. — Х.: Торсінг, 2002. — 336 с.

ЗМІСТ

Передмова.....	7
Основні напрями заходів охорони рідкісних і зникаючих рослин України	9
Айстра альпійська.....	9
Анакамптис пірамідальний	10
Арніка гірська.....	11
Астрагал шерстистоквітковий.....	12
Билинець довгорогий	13
Билинець запашний	14
Билинець комарниковий.....	15
Білотка альпійська.....	16
Бруслина карликова.....	17
Булатка великоквітова	18
Булатка довголиста.....	19
Булатка червона.....	20
Відкасник будякоподібний	21
Відкасник татарниколистий	22
Вовчі ягоди звичайні	23
Водяний горіх плаваючий.....	24
В'язіль стрункий	25
Гімносперміум одеський	26
Деревій голий	27
Зозулинець блощичний.....	28
Зозулинець болотний.....	29
Зозулинець дрібнокрапчастий	30
Зозулинець мавпячий.....	31
Зозулинець обпалений.....	32
Зозулинець прованський.....	33
Зозулинець пурпуровий	34
Зозулинець рідкоквітковий	35
Зозулинець розмальований.....	36
Зозулинець салеповий	37

Зозулинець тризубчастий	38
Зозулинець чоловічий.....	39
Зозулинець шоломоносний	40
Ковила каменелюбна	41
Комперія Компера	42
Лілія лісова	43
Лімодорум недорозвинений	44
Любка дволиста	45
Любка зеленоквіткова.....	46
Меч-трава болотна	47
Модрина польська.....	48
Надбородник безлистий.....	49
Нарцис вузьколистий.....	50
Орлики трансільванські	51
Офрис бджолоносна.....	52
Офрис комахоносна	53
Офрис кримська	54
Офрис оводоносна.....	55
Пальчатокорінник бузиновий.....	56
Пальчатокорінник м'ясочервоний	57
Пальчатокорінник плямистий.....	58
Пальчатокорінник римський	59
Пальчатокорінник травневий	60
Пальчатокорінник Фукса.....	61
Первоцвіт дрібний.....	62
Підсніжник Ельвеца	63
Плаун-баранець.....	64
Плаун колючий	65
Росичка англійська	66
Росичка середня.....	67
Скополія карніолійська.....	68
Сон білий.....	69
Сосна кедрова.....	70

Стевеніела сатириоподібна.....	71
Сугайник угорський.....	72
Тирлич жовтий.....	73
Граунштейнера куляста.....	74
Цибуля ведмежа.....	75
Шиверекія подільська.....	76
Штернбергія осіння.....	77
Алфавітний покажчик російських назв.....	78
Алфавітний покажчик латинських назв.....	80
Список використаної літератури.....	82

Довідкове видання

ГАРБАРЕЦЬ Наталія Михайлівна
ГАРБАРЕЦЬ Михайло Олексійович

РІДКІСНІ ТА ЗНИКАЮЧІ РОСЛИНИ УКРАЇНИ

МАЛА ЧЕРВОНА КНИГА
ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН УКРАЇНИ

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Донара Пендзей*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Комп'ютерна верстка *Івана Бліща*

Підписано до друку 15.09.2011 р. Формат 70х90/32.
Папір офсетний. Гарнітура Palatino Linotype.
Умовн. друк. арк. 6,44.
Умовн. фарбо-відб. 25,76.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com
www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-1391-8

